

e-ISSN: 2687-3583

<https://dergipark.org.tr/trad>

TRAD - Türkiye Rusya Araştırmaları Dergisi Sayı: 3 (Yaz 2020)

TJORS - Turkish Journal of Russian Studies Issue: 3 (Summer 2020)

Kitap İnceleme / Book Review: Barbara Alpern Engel ve Janet Martin, *Rusya Tarihi*, Çev. Feyyaz Şahin, İstanbul, İnkılâp Kitabevi, 2020, 176 s. ISBN: 978-975-10-3549-3.

Yazarlar / Authors

Meryem GÜNAYDIN

ORCID ID

0000-0003-4077-3385

Makale Türü / Type of Article: Kitap İncelemesi / Book Review

Yayın Geliş Tarihi / Submission Date: 28.05.2020

Yayına Kabul Tarihi / Acceptance Date: 05.06.2020

Yayın Tarihi / Date Published: 30.06.2020

Tarandığı İndeksler / Abstracting & Indexing

INDEX COPERNICUS
INTERNATIONAL

ESJI Eurasian
Scientific
Journal
Index
www.ESJIndex.org

A S O S
indeks

CiteFactor
Academic Scientific Journals

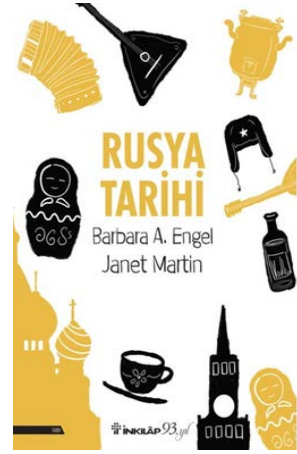

This work is licensed under a [Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License](https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/).

Yazar: Meryem GÜNAYDIN*

KİTAP İNCELEMESİ: Barbara Alpern Engel ve Janet Martin, Rusya Tarihi, Çev. Feyyaz Şahin, İstanbul, İnkılâp Kitabevi, 2020, 176 s. ISBN: 978-975-10-3549-3.

“Rusya Tarihi”, Sovyetler Birliği ve Rusya Federasyonu’nun kurulmasından en az bin yıl önce, tarımla uğraşan ve yerleşik bir topluluk olan Slav kabilelerinin, Fin ve Baltık komşularından olan bir Nors savaşçı grubunu derebeyleri olarak tanımasıyla başlar. Eser, Barbara Alpern Engel ve Janet Martin tarafından, Rusya tarihini başlangıcından günümüze kadar olan kısmı kapsayacak şekilde kaleme alınmıştır. 2015 yılında “Russia in World History” orijinal başlığı ile Oxford University Press tarafından basılan bu kitabı, “Rusya Tarihi” adıyla ilk defa İngilizce’den Türkçe’ye çeviren Feyyaz Şahin’dir.

Colorado Boulder Üniversitesi’nde profesör olan Barbara A. Engel, Mothers and Daughters: Women of the Intelligentsia in Nineteenth Century Russia (1983); Between the Fields and the City: Women, Work and Family in Russia (1994); Women in Russia: 1700-2000 (2004); Breaking the Ties that Bound: The Politics of Marital Strife in Late Imperial Russia (2011) gibi kitapların ve Rusya ile bağlantılı çok sayıda makalenin yazarı ve önemli eserlerin editörlerinden biridir. Janet Martin, Miami Üniversitesi Tarih Bölümü fahri profesörü olup Treasure of the Land of Darkness: the Fur Trade and its Significance for Medieval Russia (1986) ve Medieval Russia, 980-1584 (1995) adlı kitaplar ile yine çok sayıda makalenin yazarıdır.

Kitabın “editörün önsözü” bölümünde yer alan şu ifadeler, sadece bu eser için değil, tarih ile ilgili olan tüm okumalar için geçerli olan ilkeleri anlaşılır bir dil ile ifade ederek kitabın yazılış amacını anlatmaktadır: *Rusya’nın dünya tarihi içindeki yerini ve önemini konumlandırma çabasının bir ürünü olan bu eser, yerel ve küresel koşulları anlayarak her şeyin -kültürel, ekonomik, politik, dini ve toplumsal- birbiri ile bağlantılı olduğu gerçeğinin bilinmesi ihtiyacından yola çıkılarak hazırlanmıştır.* Eserde, tarih anlayışını derinleştirmek adına, sıradan

* Doktora Öğrencisi, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türkiyat Araştırmaları Anabilim Dalı, E-mail: meryemkocer@gmail.com, ORCID ID: 0000-0003-4077-3385.

insanların dahi bu eseri okurken dünyadaki olaylara daha geniş bir yelpazeden bakabilmesini sağlamak hedeflenmiştir. Eser önsöz, editörün önsözü, ana bölümler, kronoloji, notlar, ileri okumalar, web siteleri, teşekkür ve dizin başlıklı bölümlerden oluşur. Eserin 8 ana bölümü ise şunlardır:

- Rusya'nın Oluşumu Slavlar, Vikingler ve Bizans
- Moskova'nın Oluşumu ve Gelişimi (1240-1462)
- Moskova Geç Rurikler ve Erken Romanovlar (1452-1689)
- Petro Devrimi (1689-1725)
- İmparatorluğun Zaferi (1725-1855)
- Reform ve Devrim (1855-1905)
- Savaşlar ve Devrimler (1905-1945)
- Soğuk Savaş ve Komünizmin Çöküşü (1945'ten Günümüze)

Eserin “Rusya'nın Oluşumu Slavlar, Vikingler ve Bizans” başlıklı birinci bölümünde Slav, Fin ve Baltık kabilelerinden oluşan bir nüfus, İskandinav Viking soyundan gelen bir hanedanlık ve Bizans'tan alınmış resmî bir din ile Kiev Knezliği'nin oluşumu üzerinde durulmuştur. Slav, Fin ve Baltık kabilelerinin hangi topraklarda yaşadıklarına ve uğraş alanlarının ne olduğuna değinilerek bu üç topluluğun tamamı ile Vareglar'ın kuzeydeki topraklarda kurulmuş ilk kentsel yaşam alanı olan Eski Ladoga'da bir araya geldiklerinden ve daha sonra Rusya'yı oluşturacaklarından bahsedilmiştir. Tarihte hem *Vareg* hem de *Rus* olarak bilinen Vikingler'in, sekizinci yüzyılda bu üç topluluk arasından çıkmış oldukları, gemilerle doğuya doğru ilerleyerek buralardaki topluluklarla ticari ilişkilerini istikrarlı hâle getirdikleri, zamanla da savaş beylerinin Kiev'e kadar tüm Slav kabilelerini vergiye bağladığı anlatılmıştır. Rurik Hanedanlığı devrinin başlaması ve Vladimir'in soyundan devam eden bu hanedanlık üzerinden Kievan Rus federasyonunun nasıl geliştiği ve hangi sebeplerden ötürü dağıldığı izah edilmiştir.

“Moskova'nın Oluşumu ve Gelişimi (1240-1462)” başlıklı ikinci bölümde, steplerden yükselen Moğollara karşı Kıpçaklarla birlikte hareket etmesine rağmen Rus prensliğinin ağır darbe almasından; daha sonra Altınordu olarak anılacak olan devletin Kievan Rus federasyonunu mağlup etmesinden bahsedilmiştir. Moğolların, istemeden de olsa, Rus prensleri üzerinden, ileride Rusya'nın merkezi haline gelecek Moskova'nın ortaya çıkış sürecine olumlu katkısı, dönemin siyasi ve ekonomik durumları göz önünde bulundurularak verilmiştir. Moskova'nın meşru bir güç olarak yükselişinin arkasındaki Ortodoks Kilisesinin manevi desteğinden söz edilmiştir.

Eserin “Moskova Geç Rurikler ve Erken Romanovlar (1452-1689)” başlıklı üçüncü bölümünde daha çok Rus topraklarının Avrupa kültürünün etkisine

girmesine neden olan birtakım gelişmeler üzerinde durulmuş; Rus knezliklerinin birleşerek Moskova olarak bilinen merkezi monarşiyi yaratmalarına ve topraklarını zamanla genişletmelerine bağlı olarak demografik yapıdaki değişimleri ele alınmıştır. Ayrıca bu bölümde IV. İvan ile birlikte uzun süre devam eden savaşların hangi alanları ne ölçüde etkilediğinden; IV. İvan'ın ölümünü takiben yaşanan karışıklık döneminde Michael Romanov'un yeni çar seçilmesi ile başlayan Romanovlar devrinin XVIII. yüzyıla kadar Rus topraklarında tesis ettiği otoriteden, Batılılaşma yanlısı reformcular ile salt gelenekçiler arasındaki gerilimlerden bahsedilmiştir.

“Petro Devrimi (1689-1715)” başlığından da anlaşılacağı üzere eserin dördüncü bölümünde genel itibariyle Çar Petro Rusya'sında gerçekleşen kökten değişiklikler ile Rusya'nın tarihî gidişatını kalıcı olarak değiştirecek dönüşümlerden, Rusya tarihine damga vuran ilklerden söz edilmiştir. Özelde ise Çar Petro'yu diğer çarlardan ayıran güçlü iradesinden ve reformcu karakterinden bahsederken bir yandan da devletin bekası için attığı her adımının taşıyıcısı olan ama ağır vergilerden ötürü beli bükülen toplumun hemen her kesiminden tepki çekmesi üzerinde durulmuştur.

Eserin “İmparatorluğun Zaferi (1715-1855)” başlıklı beşinci bölümünde Rus İmparatorluğu'nun Petro ve sonrasında Avrupa tarihinin en güçlü kadın hükümdarı olan Büyük Katerina ile XVIII. yüzyılın sonunda çeşitli halklara, kültürlere, dillere ve inançlara ev sahipliği yapacak kadar genişlemesi ele alınmıştır. Katerina'nın saltanatı sırasında Rusya'da yeni bir kültür hayatının canlanmasından, fakat çok geçmeden bu canlı kültürü ayakta tutan köylü serflerin, hakları ihlal edilen insanların ve Batılılaşmanın etkisiyle gelen muhalefetin birleşmesiyle Rusya tarihindeki en büyük halk isyanı olarak kayda geçen “Pugaçov İsyanı”nın patlak vermesinden bahsedilmiştir. Katerina'dan sonra gelen hükümdarların Batı'dan esen değişim rüzgârlarına karşı dikkatli davranmalarına ve Napolyon karşısında kazanılan zafer sayesinde Rusya'nın uluslararası prestijinin artmasına rağmen Fransız devrimi ile filizlenen fikirlerle karşılaşan Rus halkının, milliyet terimini sorgulamaya başlaması anlatılmıştır.

Eserin “Reform ve Devrim (1815-1905)” başlıklı altıncı bölümünde, XIX. yüzyılın ikinci yarısında serf isyanlarının önemli ölçüde artmasından ve serflik düzeni yüzünden kapitalist sanayileşme sürecine uyum sağlamakta zorluk çeken Rusya'nın içeriden yenilenme ile kendi yeniçağını başlatmasından bahsedilmiştir. Bu anlamda basında kısmen özgürleşme, üniversite sayılarının artması, kadın sorunu ile cinsiyetçi fikirlerin gündeme gelmesi, sınırlı ve şartlı da olsa serflere özgürlük hakları verilmesi, ekonomik

ve kültürel ihtiyaçların seçimle başa gelen *zemstovlar* aracılığıyla karşılanması, otokrasinin devamı koşuluyla hukukun egemenliğinin tanınması gibi reformlar belki de Petro'dan sonra atılan en köklü adımlar olarak sıralanmıştır. Fakat Çar'ın bir süre sonra devrimci hareketler ile örgütlenen halkın isteklerini göz ardı ederek ve Batı'nın etkilerini yok sayarak tüm reformları elinin tersiyle itmesinden ve imparatorluk topraklarında Rus olmayanlara yönelik bir "Ruslaştırma" politikası uygulamaya başlamasından bahsedilmiştir. Diğer yanda Rusya'nın küresel sahnede rekabetçi gücünü ortaya çıkaran yeni milliyetçi vizyonların neler olduğuna da değinilmiştir. Son olarak bu bölümde, şikâyetlerini hükümdara duyurabilmek için işçiler ve işçi ailelerinin başlattığı barışçıl bir yürüyüşün nasıl "Kanlı Pazar"a dönüştüğünden, olayın hemen akabinde her kesimin katıldığı devrim direniş dalgasının 1905 Ekim'inde nasıl zirve noktasına ulaştığından ve bu devrimin ne gibi neticeleri beraberinde getirdiğinden bahsedilmiştir.

"Savaşlar ve Devrimler (1905-1945)" başlıklı yedinci bölümde, Çarlık rejiminin yıkılıp dünya tarihinin ilk sosyalist toplumunu kurmaya yönelik çabalarıyla Marksist bir örgüt olan Bolşevik Partisi'nin kurulmasından, Vladimir Lenin ve sonrasında iktidarı ele geçiren Josef Stalin dönemlerinde yaşananlardan ve Rusya tarihi için önemli olan diğer bazı kırılma noktalarından bahsedilmiştir. Eserin bu bölümünde özellikle iki ismin yönetiminde uygulanan yoğun, akıl almaz ve bir o kadar da korku uyandıran devlet kontrolünün boyutları can alıcı örneklerle anlatılmaya çalışılmıştır. Tüm bu olumsuzluklara, savaşlarda yaşanan kayıplara ve rejime olan kızgınlığa rağmen özellikle II. Dünya Savaşı'nda Almanların püskürtülmesi gibi birlikte başarılan olayların Sovyet yurttaşlarına yeni bir birlik ve amaç duygusunu, direnme cesaretini verdiği ve nihayetinde onlarda bir ulus bilinci oluşturduğu vurgulanmıştır.

Eserin "Soğuk Savaş ve Komünizmin Çöküşü (1945'ten Günümüze)" başlıklı sekizinci ve son bölümünde Almanya karşısında kazanılan zaferin Sovyetler Birliği'ni bir süper güce dönüştürmesinden, topraklarının hiç olmadığı kadar genişlemesinden, fakat bu başarıların arkasında halkın zafer için ödediği ağır bedelin yine de bu birliğin zayıflamasına engel olamadığından bahsedilmiştir. Bununla birlikte II. Dünya Savaşı'ndan sonra Birleşik Devletler (ABD) ile Sovyetler Birliği arasında patlak veren "Soğuk Savaş" sırasındaki silahlanma yarışından başlayarak küresel mücadeleye, Kore Savaşı'na, Rus milliyetçiliğine; Nikita Kruşçev, Leonid Brejnev ve Mihail Gorbaçov dönemleri ve bu dönemlerdeki faaliyetlere değinilmiştir. Siyasi reformlar ve politikaların federalizm eşliğinde ulusal kimlikleri teşvik etmesinin ardından Sovyetler Birliği'nden kopuşların başlamasından ve

bunun da Sovyetlerin çöküşünü hazırlamasından bahsedilmiştir. Son olarak 1991 yılında iktidara gelen Vladimir Putin ve onun ağırlıklı olarak Rus milliyetçiliğini vurgulayan politikalarına yer verilmiştir.

Sonuç olarak eser, Rusya tarihine damga vuran kişi ve olayları merkeze alarak sekiz bölüm şeklinde tasarlanmış ve her bölümün kaynakçası, kitabın sonundaki kronolojiden sonra “notlar” başlığı altında verilmiştir. Dipnotların kitabın arkasında verilmesi, açıp bakmayı zorlaştırır da daha akıcı bir okumayı temin ettiği de ortadadır. Kitabın sonunda dönemlere ayrılarak verilen bir “ileri okumalar” listesi de bu alanı merak edenler için oldukça faydalı olacaktır. Kaynakçadan sonra yer verilen ve içerikleri de birer ikişer cümle ile açıklanan “web sitesi” adreslerinin, yine Rusya tarihi ile ilgili araştırma yapmak isteyenlere güncel bilgi sunacağı açıktır. Tarihi isimleri, yer adlarını, önemli olayları ve tarihleri ihtiva eden “dizin” kısmının da kitap içindeki aramayı büyük oranda kolaylaştırdığı söylenebilir.

Genel olarak kitabın çevirisinde herhangi bir sorun göze batmamaktadır. Ancak orijinal adı *Russia in World History* olan eserin Türkçe’ye *Rusya Tarihi* olarak çevrilmesi çalışmanın, Rusya tarihini Avrupa ve Dünya tarihi içerisindeki konumlandırma çabasını tam anlamıyla verememektedir.

Kitap, Rusya’da yaşamış olan halkların sert çevresel koşullardaki zorluklara göğüs gererek hayatta kalma mücadelelerini, toplumsal ve politik örgütlenme süreçlerini, topraklarını genişletme veya savunma girişimlerini, işgal ve siyasi çöküş dönemlerinden sonra güçlerini geri kazanıp yeniden yapılanma çabalarını aktarmaktadır. Genel olarak eserde, Rusya’nın hangi bölgeleri kapsadığına, Rus kelimesinin hangi toplulukları içine aldığına, Rusya’nın zamanla çok etnili bir devletten nasıl istikrarlı bir siyasi oluşuma dönüştüğüne, dünya tarihindeki yerine ve önemine değinilmiştir.

Kitabın bazı bölümlerinde, dönemle alakalı olarak kimi zaman önemli yazar ve şairlerden kimi zaman devlet büyüklerinden ve din adamlarından kimi zaman da içinde bulunduğu durumu izah etmek üzere halktan kimselerin çara hitaben kaleme almış oldukları dilekçelerden küçük alıntıların serpiştirildiği görülmektedir. Bu alıntılarla anlatımın daha çarpıcı ve dikkat çekici hale getirildiği, kitabın sıkıcı olmaktan kurtarılıp âdeta roman havasında bir okuma keyfi sunduğu söylenebilir. Ayrıca kitapta çeşitli galeri ve arşivlerden alınan fotoğraf, afiş, broşür, harita vb. görsellerden yararlanılmıştır. Bu görseller sayesinde dönemlerin mimari yapısı, sınırları, toplumsal değişimleri, şehirlerin başkalaşımı ve liderlerin portreleri çok daha canlı hale gelmektedir. Anlatımı zenginleştiren bu detaylar ile eser, Rusya tarihini merak eden okuyucular için ilk etapta başvurulacak keyifli ve verimli bir kaynak niteliğindedir.